

ren, dat nu al een paar eeuwen aan het ijveren is voor het recht op onderwijs in eigen taal en dat pas in 1930 zijn universiteit in het Nederlands gekregen heeft, roept het voorstel van Ritzen herinneringen op aan de mentaliteit van het establishment van de negentiende eeuw. Nog in 1906 meenden de Belgische bisschoppen dat „Les Flamands qui voudraient flandriciser une université belge, n'ont pas assez réfléchi au rôle supérieur auquel doit prétendre une université”. De redenering van de yuppy-minister is dus niet zo origineel als hij wel dacht. En nog altijd gelden tegen die redenering dezelfde bezwaren. Ze zijn in de bundel prachtig verwoord in het stuk van Aad Nuis, lid van de Tweede Kamer voor D66. Nuis weet met een pregnante logica de consequenties van het Ritzendenken satirisch uit te tekenen. Men voelt precies de draagwijdte van zijn kritiek als hij schrijft: „De gewone man blijft zich in het Nederlands uitdrukken, en wordt neerbuigend in die kindertaal toegesproken door de dokter en de rechter”.

Moet er dan geen Engels geleerd worden en zijn colleges in het Engels dan uit den boze? Zeer zeker niet. Europa zal na 1992 vanzelf wel internationaliseren, maar dat zal moeten gebeuren met erkenning van de culturele eigenheid van de regio's en de talen. Het kan nooit de bedoeling zijn dat de volkeren van Europa zich cultureel dakloos laten maken om met zijn allen onder de grote tent van de Europese sponsor te gaan zitten. Europa kan alleen slagen als er ruimte en respect is voor de culturele identiteit van de deelnemers. Overigens zou ook de kwaliteit van het onderwijs niet beter worden van een „verengelsing”. Het tweedehands-Engels dat kwalitatief uitstekende docenten en wetenschappers produceren is meestal niet van dien aard dat de begrijpelijkheid, de duidelijkheid of het creatieve denken bevordert wordt.

Al in de zestiende eeuw had S. Stevin, wiskundige met internationale faam, dat begrepen toen hij

als raadsman van Prins Maurits aan de Curatoren van de jonge Noordnederlandse Universiteit van Leiden de richtlijn gaf „dat men in elck lant des landts spraecke gebruyckt, soo en sullen deese lessen niet in 't latyn, franchoyts oft ander talen gedaen werden, maer alleenlyck in 't duytsch” daarom werden toen twee lectoren belast met een leeropdracht wiskunde en landmeten „in goede Nederduytsche tale”. Toen was men nog trots op de eigen taal. Het geritzel van vandaag steekt daar wel héél erg tegen af.

L. Beheydt

„To the intellectuals of Zoetenaie and Loo-tenhulle”. Een oud debat heropend. Taalgebruik in het onderwijs, Vlaamse Volksbeweging/Marnixring, Antwerpen, 1990, 112 p.

Jonathan Israel en de Gouden Eeuw van Nederland

Jonathan Israel, te Londen in 1946 geboren, is sinds 1985 hoogleraar in de Nederlandse geschiedenis aan University College Londen. Hij publiceerde naast een groot aantal artikelen vier boeken in snelle opeenvolging, 1975, 1982, 1985, 1989. Hij specialiseerde zich in de geschiedenis van de zeventiende eeuw met een sterke nadruk op de economische aspecten daarvan. Zijn auteurs-carrière begon hij met een studie over Mexico van 1610 tot 1670. Daarna wendde hij zich naar Europa met een boek over de Nederlandse Republiek en de Spaanse wereld, schreef hij een hoog geprezen werk over het Europese jodendom van 1550 tot 1750 en presenteert hij nu zijn synthese over de Nederlandse economische suprematie van 1585 tot 1740. Een synthese? Ja, wanneer we dat woord niet als een synoniem van „samenvatting” gebruiken. De auteur van een samenvatting leest de literatuur en het bronnenmateriaal over zijn onderwerp, merkt daarin de onvermijdelijke tegenstrijdigheden op en probeert deze op een of andere manier harmonieus te verzoenen. De auteur van een synthese heeft een persoonlijke visie. Hij

ordent zijn materiaal zodanig dat de juistheid van dit inzicht er noodzakelijk uit schijnt te volgen. Braudel, de meest bewonderde historicus van na 1945, schreef syntheses. Israel doet dat eveneens.

Israel is echter een scherp criticus van Braudel en zijn volgelingen, ook die in Nederland. Hij keert zich tegen diens uitgangspunten en ambities in het algemeen en tegen zijn interpretatie van de Nederlandse Gouden Eeuw in het bijzonder. Hij kan weinig beginnen met Braudels idee dat de geschiedenis vóór de Industriële Revolutie - en waarschijnlijk ook daarna - niet fundamenteel door politieke factoren werd beïnvloed maar in lange, langzame, door natuurlijke omstandigheden beheerste cycli van opgang en neergang van periode naar periode voortging zonder dat de mensen die het beleefden er veel aan konden veranderen. Dit is de befaamde conceptie van de „histoire de longue durée” die een jaar of wat geleden ook op de geschiedenis van het vroeg-moderne Nederland werd toegepast, tot verdriet van de lezers. Israel rekent er nu definitief mee af. Hij beklemtoont het beslissende effect van politiek en oorlog op de groei en het verval van de economieën ook in het pre-industriële tijdvak. Hij meent, anders dan Braudel, dat de Hollandse stapelmarkt een verschijnsel was dat wezenlijk verschilde van alle voorafgaande emporia, zoals Antwerpen. Van belang zijn ook de scherpzinnige passages waarin Israel de gunstige werking van de eigenaardige Nederlandse staatsinstellingen op de economische ontwikkeling toont. Dit was geen institutioneel verouderd republiekje maar een uiterst lenige staat die aan de handel alle politieke en militaire steun kon geven welke deze nodig had. Israel weigert voorts pertinent te aanvaarden dat de Nederlandse economische bloei al omstreeks 1650 begon te stagneren, zoals het schema van Braudel wilde. Wij krijgen onze Gouden Eeuw gelukkig terug! In 1650 begon niet het ver-

---

NEDERLANDSE TAAL- EN CULTUURPOLITIEK

---

val. Integendeel, de periode van 1650 tot 1672 vormde het hoogtepunt van de hele ontwikkeling. Men constateert het met een zucht van opluchting want was het niet onverdragelijk dat we op last van Braudel dienden te veronderstellen dat nu juist de periode van 1650 tot 1672, waarin de Hollandse stedelijke regenten het onder leiding van Johan de Witt alleen voor het zeggen hadden en de politiek van de Republiek geheel op handelsbelangen konden toespitsen, het begin van de achteruitgang te zien gaf?

Het is hier niet de plaats om Israëls werk te analyseren. Het is een uiterst energiek en rijk boek dat getuigt van formidabele eruditie, scherp inzicht en krachtige opinies. Niemand die de zeventiende eeuw bestudeert en zeker niemand die de Gouden Eeuw van Nederland wil begrijpen kan er omheen. Zullen de volgelingen van Braudel zich gewonnen geven? Nee natuurlijk. Men wacht met spanning op hun reactie.

E.H. Kossmann

JONATHAN ISRAEL, *Dutch Privacy in World Trade, 1585-1740*, Oxford University Press, Oxford, 1989.

Is onze ziekte wel zo Belgisch?

De Vlamingen moesten autonomie eisen om als meerderheid aan hun trekken te komen. Het evenwicht in het Belgische unitaire verband kon slechts worden gehandhaafd door de neutralisering

van het Vlaamse overwicht in de politieke arena. De staatsvorming is als het ware een uitweg uit de Vlaamse versie van het „baron Von Münchhausen-dilemma”. Vlaanderen kon zichzelf niet opkrikken op grond van zijn bevolkingsomvang (p. 31 en 84).

Met dit stimulerende citaat is de toon gezet voor het knappe, verhelderende rapport van de Club van Leuven, *Vlaanderen op een kruispunt*. Het beschrijft en evalueert vanuit sociologische, economische en staatsrechtelijke invalshoeken de recente (en komende?) staatsvormingen.

Het eerste deel, de sociologische benadering wordt uitgewerkt door Jaak Billiet en Koen Matthijs (K.U.Leuven). De economische analyse is van de hand van Paul van Rompuy en Dirk Heremans (K.U.Leuven). De derde afdeling, het staatsrechtelijk gedeelte is het werk van André Alen (K.U.Leuven en R.U.Gent), Patrick Peeters (K.U.Leuven) en Jan Velaers (U.F.S.I.A.). De algemene conclusies zijn een gezamenlijke bijdrage van alle auteurs.

In een eerste deel relativeren de auteurs enkele axioma's over het Vlaamse respectievelijk Waalse volkskarakter. Vele sprekers en schrijvers grijpen terug naar het totaal verouderde beeld van het agrarische, katholieke Vlaanderen tegenover het geïndustrialiseerde, stedelijke, socialistische Wallonië.

Zo zijn de Vlamingen, althans volgens deze portretten, volhar-

dend, traag, wantrouwend, vlug in het verweer, groepsgebonden, netjes en ordelijk. De Walen zijn soepeler, levendiger, frivoler, een beetje ongedisciplineerd en overdreven kritisch. Je kan uiteraard met recente voorbeelden zo'n beeldvorming staven: het boerenoptreden tijdens de varkenspest en de lotgevallen van de stad Luik en haar lustige wethouders.

Maar, zeggen de auteurs, stereotiepen onthullen meer over de wensen en behoeften van de beeldvormer dan over het uitgebeelde. Ze spelen een rol bij het identiteitsbesef van een volk want ze voldoen aan de behoefte om zich van anderen te onderscheiden en een zondebok te zoeken voor de eigen tekorten en onlustgevoelen (p. 21).

Maar veelal kloppen de beelden niet. Wel hebben ze betekenis voor de relaties tussen mensen en groepen. Het meest vanzelfsprekende verschil tussen Vlamingen en Walen is en blijft evenwel de taal. Die trekt de grenzen, ook ongewild. Een gemeenschappelijke taal opent een veld van maatschappelijke communicatie waardoor collectieve kennis wordt doorgegeven. Er bestaat bij de Vlamingen weinig kennis over het nieuwe Wallonië en bij de Walen weinig inzicht in het Vlaanderen van na de staatsvorming. Hiertoe hoeft men alleen maar elke dag de tv-journaals van BRT en RTBf met elkaar te vergelijken en zelfs dat is sedert twee jaar moeilijker geworden. De journaals worden